

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2024-yil 2-son

VOLUME 8 / ISSUE 2 / 2024

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2024.8.2.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan. Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Jurnal 24.06.2024-yilda tipografiyaga topshirildi. Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli 18,6 b.t. Adadi: 100.
Buyurtma raqami: 87.

TDYU tipografiyasida chop etildi.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo‘limi boshlig‘i

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, O‘zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

B. Murodov – O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Журнал передан в типографию
24.06.2024.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 18,6. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 87.

Отпечатано в типографии ТГЮУ.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонова – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор юридических наук, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadiyeva

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

The journal is submitted to the printing house on 24.06.2024.

Paper size: A4.

Cond. p.p.18,6. Unit: 100.

Order: 87.

Published in printing house of TSUL.

© Tashkent State University of Law

CHIEF EDITOR

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD MEMBERS

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy in Legal Sciences (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD) (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**

O'zbekistonda strategik rejalashtirishni huquqiy ta'minlash masalasi

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

19 **NORMATOV BEKZOD AKRAM O'G'LI**

O'zbekistonda soliq tekshiruvlarini huquqiy tartibga solishni takomillashtirish masalalari

32 **ISTAMOV MAXMUD SHUXRATOVICH**

Saylov jarayoni ishtirokchisi sifatida siyosiy partiyalar: milliy qonunchilik va uni takomillashtirish

43 **MUSTANOV ILXOM ABIDVALIJONOVICH**

Banklar faoliyatini nazorat qilishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari: qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

62 **GULYAMOV SAID SAIDAXRAROVICH, RUSTAMBEKOV ISLOMBEK RUSTAMBEKOVICH**

Raqamli aktivlarni himoya qilish: O'zbekiston kriptobirjalari ekotizimi uchun kiber xavfsizlik imperativlari

73 **MAHMUDXODJAYEVA UMIDA MUMINOVNA**

Ota-onalik huquqidan mahrum etish asoslari va oqibatlari: nazariya va amaliyot

87 **EGAMBERDIYEV EDUARD XAJIBAYEVICH, SHAIMARDANOVA DILAFRUZ DILMURATOVNA**

Raqamli obyektlarni vasiyat qilish: meros qoldiruvchining so'nggi istagini amalga oshirish muammolari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISH. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

97 **OTAJONOV ABRORJON ANVAROVICH**

Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar, ularning analoglari bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlar uchun javobgarlik choralari takomillashtirish

113 **XUDAYKULOV FERUZBEK XURRAMOVICH**

Jinoyat huquqida harakatsizlik va uning turlari: tahlil va taklif

125 **ABDUXAKIMOV MURODULLO TOG'AYEVICH**

Xorijiy mamlakatlarda yer to'g'risidagi qonun hujjatlarining ijrosi ustidan prokuror nazorati ahvoli

137 **ISLOMOV BUNYOD OCHILOVICH**

Xorijiy mamlakatlar jinoyat qonunchiligida yuridik shaxslarga nisbatan jazoni yengillashtirish masalalari

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI VA METODIKASI (SOHALAR BO'YICHA)

147 **GULYAMOVA GULNORA YAKUBOVNA**

Yuridik terminologiyada sinonimiya va polisemiya

155 **KARAXODJAYEVA DILOROM MAMIROVNA**

Ruzinazarov Shuhrat Nuraliyevich – taniqli olim, O'zbekiston zamonaviy fuqarolik huquqi maktabi vakili

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 ТУЛЬТЕЕВ ИЛЬЯС ТАВАСОВИЧ

К вопросу о правовом обеспечении стратегического планирования в Узбекистане

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

19 НОРМАТОВ БЕКЗОД АКРАМ УГЛИ

Вопросы совершенствования правового регулирования налоговых проверок в Узбекистане

32 ИСТАМОВ МАХМУД ШУХРАТОВИЧ

Политические партии как участники избирательного процесса: национальное законодательство и его совершенствование

43 МУСТАНОВ ИЛЬХОМ АБДИВАЛИЖОНОВИЧ

Организационно-правовые механизмы контроля банковской деятельности: сравнительно-правовой анализ

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

62 ГУЛЯМОВ САИД САИДАХРАРОВИЧ, РУСТАМБЕКОВ ИСЛАМБЕК РУСТАМБЕКОВИЧ

Защита цифровых активов: императивы кибербезопасности для экосистемы криптобирж Узбекистана

73 МАХМУДХОДЖАЕВА УМИДА МУМИНОВНА

Основания и последствия лишения родительских прав: теория и практика

87 ЭГАМБЕРДИЕВ ЭДУАРД ХАЖИБАЕВИЧ, ШАЙМАРДАНОВА ДИЛАФРУЗ ДИЛМУРАТОВНА

Завещание цифровых объектов: проблемы реализации последней воли наследодателя

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. КРИМИНОЛОГИЯ. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

97 ОТАЖОНОВ АБРОРЖОН АНВАРОВИЧ,

Совершенствование мер ответственности за такие преступления, как незаконный оборот наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов

113 ХУДАЙКУЛОВ ФЕРУЗБЕК ХУРРАМОВИЧ

Бездействие и его виды в уголовном праве: анализ и предложения

125 АБДУХАКИМОВ МУРОДУЛЛО ТОГАЕВИЧ

Состояние прокурорского надзора за исполнением земельного законодательства в зарубежных странах

137 ИСЛОМОВ БУНЁД ОЧИЛОВИЧ

Вопросы смягчения наказания в отношении юридических лиц по уголовному законодательству зарубежных стран

13.00.02 – ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ (ПО ОТРАСЛЯМ)

147 ГУЛЯМОВА ГУЛЬНОРА ЯКУБОВНА

Синонимия и полисемия в юридической терминологии

155 КАРАХОДЖАЕВА ДИЛОРМ МАМИРОВНА

Рузиназаров Шухрат Нуралиевич – выдающийся учёный, представитель современной цивилистической школы Узбекистана

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

8 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**

On the issue of legal support for strategic planning in Uzbekistan

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCE AND CUSTOMS LAW

19 **NORMATOV BEKZOD AKRAM UGLI**

Issues of improvement of legal regulation of tax inspections in Uzbekistan

32 **ISTAMOV MAXMUD SHUXRATOVICH**

Political parties as participants of the electoral process: national legislation and its improvement

43 **MUSTANOV ILKHOM ABDIVALIJONOVICH**

Organizational and legal mechanisms for control of banking activities: comparative-legal analysis

12.00.03 – CIVIL LAW. ENTREPRENEURSHIP LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

62 **GULYAMOV SAID SAIDAKHRAROVICH, RUSTAMBEKOV ISLAMBEK RUSTAMBEKOVICH**

Protecting digital assets: cybersecurity imperatives for Uzbekistan's crypto exchange ecosystem

73 **MAHMUDKHODJAEVA UMIDA MUMINOVNA**

Foundations and consequences of deprivation of parental rights: theory and practice

87 **EGAMBERDIEV EDUARD KHAZHIBAYEVICH, SHAIMARDANOVA DILAFRUZ DILMURATOVNA**

Bequest of digital objects: problems of realisation of the last will of the testator

12.00.08 – CRIMINAL LAW, PREVENTION OF OFFENSES. CRIMINOLOGY. CRIMINAL PROCEDURAL LAW

97 **OTAJONOV ABRORJON ANVAROVICH**

Improving liability measures for crimes involving the illegal handling of narcotic drugs, psychotropic substances, and their analogues

113 **KHUDAYKULOV FERUZBEK KHURRAMOVICH**

Inaction in criminal law and its types: analysis and proposals

125 **ABDUKHAKIMOV MURODULLO TOGAEVICH**

The state of prosecutorial control over execution of land legislation in foreign countries

137 **ISLOMOV BUNYOD OCHILOVICH**

Issues of mitigation of punishment for legal entities in the criminal legislation of foreign countries

13.00.02 – THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION AND UPBRINGING (BY FIELDS)

147 **GULYAMOVA GULNORA YAKUBOVNA**

Synonymy and polysemy in legal terminology

155 **KARAXODJAEVA DILOROM MAMIROVNA**

Ruzinazarov Shukhrat Nuralievich – an outstanding scientist, a representative of the modern civil school of Uzbekistan

Kelib tushgan / Получено / Received: 29.03.2024
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 30.05.2024
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.06.2024

DOI: 10.51788/tsul.rols.2024.8.2./HUYD1602

UDC: 336.2(045)(575.1)

O'ZBEKISTONDA SOLIQ TEKSHIRUVLARINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Normatov Bekzod Akram o'g'li,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti
dekan o'rinbosari, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0002-1306-9272
e-mail: b.normatov@tsul.uz

Annotatsiya. Muallif mazkur maqolada soliq nazoratining bir turi sifatida soliq tekshiruvi institutiga oid kategoriyalarni tahlil qilgan. Mazkur tadqiqotning maqsadi tadqiqot natijasida soliq tekshiruvlarini o'tkazish tartibini takomillashtirishga qaratilgan taklif va xulosalar ishlab chiqishdan iborat. Soliq organlarining tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga to'g'ridan to'g'ri noqonuniy aralashishlarining oldini olish maqsadida soliq tekshiruvlari turi, hajmi va tartibining huquqiy asoslarini Soliq kodeksida aniq belgilash dolzarb masala.. O'zbekistonda soliq tekshiruvlarining tashkiliy-huquqiy asoslarini normativ-huquqiy hujjatlar, huquqni qo'llash amaliyoti, xorijiy mamlakatlar qonunchiligi va amaliyoti hamda soliq huquqida mavjud bo'lgan konseptual yondashuvlar, ilmiy-nazariy qarashlar va huquqiy kategoriyalar tartibga soladi. Soliq tekshiruvining turlari soliqlar soni va toifasidan kelib chiqadi hamda tadbirkorlarning ish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmasdan davlat budjetiga tushumlar intizomini ta'minlash asosiy muammodir. Mazkur muammolarni milliy va xorijiy davlatlar qonunchiligi asosida qiyosiy tahlil qilish, tarixiy-huquqiy, tizimli, mantiqiy, statistik va boshqa usullar yordamida o'rganish orqali milliy qonunchilikda soliq tekshiruvi tushunchasi, turlari va tekshiruv jarayonlarida amalga oshirish mumkin bo'lgan tadbirlar doirasiga oid takliflar ishlab chiqilgan. Ushbu takliflar ilmiy faoliyat, qonun ijodkorligi, qonunni qo'llash amaliyoti, soliq qonunchiligi normalarini sharhlash va milliy qonunchilikni takomillashtirishda qo'llanadi.

Kalit so'zlar: soliq nazorati, soliq tekshiruvi, soliqlar, kameral soliq tekshiruvi, sayyor soliq tekshiruvi, soliq auditi, soliq tadbirlari, soliq organlari, bojxona organlari.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГОВЫХ ПРОВЕРОК В УЗБЕКИСТАНЕ

Норматов Бекзод Акрам угли,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
заместитель декана факультета международного права
и сравнительного правоведения
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье автор проанализировал категории, относящиеся к институту налоговой проверки как виду налогового контроля. Целью данного исследования является

ся выработка предложений и выводов по результатам исследования, направленных на совершенствование порядка проведения налоговых проверок. В целях недопущения прямого незаконного вмешательства налоговых органов в деятельность субъектов предпринимательства актуальным является чёткое установление в Налоговом кодексе правовых основ вида, объёма и порядка проведения налоговых проверок. Рассмотрены являющиеся организационно-правовыми основами налоговых проверок в Узбекистане нормативно-правовые акты, правоприменительная практика, законодательство и практика зарубежных стран, а также концептуальные подходы, научно-теоретические взгляды и правовые категории, существующие в налоговом праве. Виды налоговых проверок зависят от количества и категории налогов и являются основной проблемой обеспечения дисциплины поступлений в государственный бюджет без негативного влияния на деятельность предпринимателей. Изучая данные проблемы посредством сравнительного анализа законодательства национальных и зарубежных государств, историко-правовых, системных, логических, статистических и иных методов, разработаны предложения относительно понятия, видов налоговых проверок в национальном законодательстве и объёма мероприятий, которые могут быть реализованы в процессе проверок. Данные предложения могут быть использованы в научной деятельности, законотворчестве, правоприменительной практике, толковании норм налогового законодательства, совершенствовании национального законодательства.

Ключевые слова: налоговый контроль, налоговая проверка, налоги, камеральная налоговая проверка, выездная налоговая проверка, налоговый аудит, налоговые мероприятия, налоговые органы, таможенные органы.

ISSUES OF IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION OF TAX INSPECTIONS IN UZBEKISTAN

Normatov Bekzod Akram ugli,
Tashkent State University of Law,
Deputy dean of the Faculty of International Law
and Comparative Law,
Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD)

Abstract. In this article, the author analyzed the categories related to the institute of tax audit as a type of tax control. The purpose of this study is to develop proposals and conclusions based on the results of the study aimed at improving the procedure for conducting tax audits. In order to prevent the direct illegal interference of tax authorities in the activities of business entities, it is relevant to clearly establish in the Tax Code the legal basis of the type, scope, and procedure for conducting tax audits. The normative legal acts, law enforcement practice, legislation, and practice of foreign countries, as well as conceptual approaches, scientific-theoretical views, and legal categories existing in tax law, which are the organizational and legal basis of tax audits in Uzbekistan, are considered. The types of tax audits depend on the number and category of taxes, and the main problem is to ensure the discipline of revenues to the state budget without negatively affecting the work of entrepreneurs. By studying these problems through comparative analysis of national and foreign legislation using historical-legal, systemic, logical, statistical, and other methods, proposals have been developed regarding the concept of tax audit in national legislation and the types and scope of activities that can be implemented in the audit process. These proposals are used in scientific activity, lawmaking, law enforcement, interpretation of tax legislation, and improvement of national legislation.

Keywords: tax control, tax inspection, taxes, desk tax audit, on-site tax audit, tax audit, tax measures, tax authorities, customs authorities.

Kirish

Soliq tekshiruvlarining yuridik tabiatini ochib berishda, avvalo, soliq solish va soliqni undirishning iqtisodiy mazmuniga to'xtalib o'tish joiz. Davlat siyosiy tashkilot sifatida o'z vazifa va funksiyalarini normal amalga oshirishi uchun doimiy moliyaviy resurs sifatida soliqlarga tayanadi.

Budjet daromadining soliqlardan shakllanishi davlat mavjud bo'lishining zaruriy shartlaridan biridir [1, 3-b.]. Shu sababli soliqlar davlatning paydo bo'lishi bilan birga vujudga kelgan bo'lib, davlat ommaviy hokimiyatining ajralmas qismlari bo'lgan armiya, sud, amaldorlarni saqlash hamda davlatning boshqa ehtiyojlari uchun undirilgan [2, 215-b.].

Bundan tashqari, davlat soliq solish orqali iqtisodiyotni tartibga soladi va davlat budjetini shakllantiradi. Shunday qilib, davlatning mavjudligi soliqlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, soliqdan tushadigan tushumlar davlat iqtisodiy mustaqilligining bosh manbayi hisoblanadi [3, 16-b.]. Masalan, O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 25-dekabrda "2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq, O'zbekiston Respublikasining 2024-yil uchun davlat budjeti daromadlari 270 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, mazkur daromadning 212,6 trln so'mi soliqlar hisobiga to'g'ri keladi. Demak, soliqlar davlat budjetining o'rtacha 75–80 foizini tashkil etishini ko'rishimiz mumkin.

Bu borada soliq solish nazariyasining yorqin namoyandasi ingliz olimi Adam Smit o'zining "Xalqlar boyligi" kitobida (1776) mamlakatni himoya qilish va yaxshi hukumat institutlarini saqlash uchun aholi soliq xarajatlari hissa qo'shishi kerakligi, shuningdek, yaxshi soliqlar to'rtta asosiy mezonga javob berishi, xususan: 1) daromadlar yoki to'lov qobiliyatiga mutanosib bo'lishi; 2) o'zboshimchalik o'rniga aniq bo'lishi; 3) vaqtida to'lanadigan va soliq to'lovchilarga

qulay; 4) boshqarish va yig'ish uchun arzon bo'lishi lozimligini qayd etadi [4, 423-b.].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrda PF-158-son farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasiga muvofiq, fiskal barqarorlikni ta'minlash va davlat majburiyatlarini samarali boshqarish yo'nalishida konsolidatsiyalashgan budjet taqchilligi 2024-yilda yalpi ichki mahsulotga nisbatan 4 foiz va kelgusi yillarda 3 foizdan past bo'lgan miqdorda bo'lishini ta'minlash hamda yashirin iqtisodiyotni qisqartirish orqali soliq bazasini qo'shimcha kengaytirish imkoniyatidan foydalanish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Jahonda soliqlarni o'z vaqtida va to'liq budjetga yo'naltirishning zamonaviy vositalarini qo'llash orqali davlatning moliyaviy va budjet manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan innovatsion loyihalarni joriy qilishga keng ahamiyat berilmoqda, jumladan, soliq to'lovchilarning ixtiyoriy soliq intizomini rag'batlantirish, soliq to'lovchilarning faoliyatini risk boshqaruv tizimi (Risk-management system) orqali baholash hamda tadbirkorlik va investitsiyaviy muhitning rivojlanishini ta'minlashda soliq tekshiruvlarini soliq to'lovchilarning risk darajasidan kelib chiqib amalga oshirish masalasiga alohida tadqiqot yo'nalishi sifatida e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimizda tadbirkorlik va investitsiyaviy muhitni rivojlantirishda avvalo soliq tizimi va siyosatini takomillashtirish yuzasidan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu boisdan iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlariga ko'ra soliq yukini kamaytirish va soliqqa tortish tizimini soddalashtirish siyosatini davom ettirish, soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va tegishli rag'batlantiruvchi choralarni kengaytirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston Respublikasida soliq tekshiruvlarini huquqiy tartibga solish mavzusida ilmiy tadqiqot ishini olib borish zarurati mavjud.

“Soliq ma’muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to’lovlarni yig’iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PF-5116-son (2017), “O’zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to’g’risida”gi PF-5468-son (2018), “Tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish to’g’risida”gi PF-5490-son (2018), O’zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (2019), “O’zbekiston Respublikasining soliq siyosatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PF-5837-son (2019), “Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo’yicha tashkiliy chora-tadbirlar to’g’risida”gi PF-6098-son (2020) farmonlari va boshqa sohaga oid normativ-huquqiy hujjatlarda soliq tekshiruvlarini takomillashtirish masalasi belgilangan.

Soliq tekshiruvining yuridik tabiatini tahlil qilish orqali uning tushunchasi va maqsadini ishlab chiqish hamda soliq tekshiruvining vazifalari va prinsiplarini tahlil qilish; soliq tekshiruvlariga oid qonunchilikni tahlil qilish orqali qonunchilikdagi muammolarni aniqlash dolzarb hisoblanadi.

Mamlakatimizda soliq huquqining turli institutlari, xususan, soliq tekshiruvlarining ayrim jihatlari ko’pgina olimlar tomonidan o’rganilgan. Xususan, A. Li, L. Xvan, Y. Kanyazov, E. Hojiyev, I. Ergashev, I. Turaboyev, F. Isayeva, J. Urmonov, F. Mirzayev, A. Xamidov, N. Ashurova, A. Tagayev, F. Xoshimov, G’. Ro’ziyev, K. Xotamov, B. Toshmurodova, Z. Qurbonov, R. Muminov, B. Sultonovlar tomonidan soliqlar, soliq organlari va soliq ma’muriyatchiligi masalalari tadqiq etilgan bo’lib, soliq tekshiruvlari soliq nazorati sifatida tahlil qilingan.

MDH mamlakatlarida soliq tekshiruv instituti tadqiqot obyekti sifatida ko’pgina olimlar tomonidan o’rganilgan. Xususan, S. Shornikov, O. Mironova, Y. Puzireva, Y. Kroxina, M. Sadchikov, T. Kurbatov, V. Gudimov,

N. Kozlov, A. Tedeyev, A. Selivanov, A. Sharov, D. Chernik, O. Turchina, A. Lobanov, A. Polteva, V. Semenixin, G. Omurkojoyeva, M. Podolyako, S. Berestovoy, Y. Advokatova, A. Xafizova, A. Sviliy-Buklanova, T. Yefremova, Y. Magradze va boshqa olimlarning tadqiqot ishlarida soliq tekshiruvlarining yuridik va iqtisodiy asoslari tahlil qilingan.

Material va metodlar

O’zbekistonda soliq tekshiruvlarini tashkiliy-huquqiy asoslarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar huquqni qo’llash amaliyoti, xorijiy mamlakatlar qonunchiligi va amaliyoti hamda soliq huquqida mavjud bo’lgan konseptual yondashuvlar, ilmiy-nazariy qarashlar va huquqiy kategoriyalar hisoblanadi.

Tadqiqot olib borishda tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, qiyosiy-huquqiy, mantiqiy, sotsiologik, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish, induksiya, deduksiya va statistik ma’lumotlar tahlili kabi usullar qo’llangan.

Tadqiqot natijalari

Soliqlar iqtisodiy kategoriya sifatida o’zi yolg’iz harakat qila olmaydi. Chunki soliqlar o’z tabiatiga ko’ra ixtiyoriy to’lanmaydi, balki davlatning ma’muriy kuchiga tayangan holda majburiy undiriladi. Shu nuqtayi nazardan, soliqlar yuridik instrumentlar yordamiga ehtiyoj sezadi. Xususan, soliqlar vakolatli organ tomonidan qabul qilinadigan qonunlar orqali joriy etiladi hamda mas’ul davlat organining ma’muriy qarori va harakatlari orqali majburiy undiriladi.

Misol uchun, S. Mansurov va E. Shodmonovning tadqiqotlarida ko’rishimiz mumkin, qadimgi Rimda soliqqa tortish maqsadida aholini ro’yxatga olish, mulklarni baholashni amalga oshirish bilan birga soliqlarning to’liq yig’ilishiga javobgar shaxslarning tabaqalangan tizimi va soliq yig’ish mexanizmi shakllantirilgan.

Umuman olganda, soliqlar parlament tomonidan joriy qilinadi, uning miqdori va stavkalari odatda davlat rahbari qarori bilan belgilanadi, mazkur hajmdagi soliqlarni

undirish ijro hokimiyati tomonidan tashkil etiladi. Jumladan, hukumat o'z vazifalarini ixtisoslashtirish nuqtayi nazaridan soliqlarni undirishni maxsus vakolatli organga yuklaydi.

Bu borada jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, soliqlarni undirishga vakolatli organlar tizimi ikki modelda namoyon bo'ladi: birinchi model – soliqlarni undirish moliya vazirligiga, xususan, uning tarkibidagi soliq boshqarmaga, ikkinchi model – moliya organlaridan mustaqil soliq organlariga yuklatiladi.

Xususan, birinchi model bo'yicha Avstriya, Albaniya, Buyuk Britaniya, Yangi Zelandiya, AQSh va Fransiya davlatlarida soliqlarni undirish moliya vazirligi tomonidan, ikkinchi model bo'yicha Avstraliya, Kanada, Xitoy, Singapur, Finlandiya, Shveysariya va Shvetsiya davlatlarida soliqlarni undirish mustaqil soliq organi tomonidan amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasida soliqlarni undirish Davlat soliq qo'mitasi va uning hududiy organlariga yuklatilgan bo'lib, moliya vazirligidan mustaqil organ hisoblanadi.

Soliq tekshiruvi mohiyatini ochib berishda tekshiruv tushunchasiga alohida to'xtalib o'tish lozim bo'ladi. Yuridik adabiyotlarda tekshirish tushunchasiga tadbirkorlik subyektlari tomonidan o'z faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar qanday bajarilayotganligi bo'yicha nazorat qiluvchi organlarning bir marta nazorat qilishi deb ta'rif keltirib o'tiladi. Chunki tadbirkorlik subyektlarining faoliyati nafaqat soliq organlari, balki boshqa davlat organlari tomonidan ham tekshiriladi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik subyektlari faoliyatini nazorat qiluvchi 30 ga yaqin davlat organlari mavjud bo'lsa, soliq qonunchiligiga rioya etilishini tekshirish faqatgina soliq organi tomonidan amalga oshiriladi va alohida tekshiruv turi sifatida "soliq tekshiruvi" deb ataladi. Mazkur tekshiruv munosabatlarida soliq organi va

soliq to'lovchi ishtirok etadi hamda tekshiruv obyekti soliqlarning (yig'im) to'langanlik holatini ko'zdan kechirish hisoblanadi.

Soliq munosabatlari asosini soliq to'lovchilar va vakolatli davlat organlari o'rtasida soliq va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha munosabatlar tashkil etadi. Ushbu munosabatlarda soliq tekshiruvlari alohida munosabat turi hisoblanadi. Soliq tekshiruvi munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari, uning boshqa soliq nazorati shakllaridan farqli jihatlar va tarkibiy elementlarining (tekshiruv subyekti, obyekti, predmeti, usuli) mazmunida namoyon bo'ladi.

Masalan, 2007-yildagi Soliq kodeksiga ko'ra mamlakatimizda 13 ta soliq nazorati shakllari mavjud bo'lgan, jumladan: 1) soliq to'lovchilarni hisobga olish; 2) soliq solish obyektlarini va soliq solish bilan bog'liq obyektlarni hisobga olish; 3) budjetga va davlat maqsadli jamg'armalariga tushumlarini hisobga olish; 4) kameral nazorat; 5) xronometraj ko'zdan kechirish; 6) tadbirkorlik subyektlari xodimlarining hisobotdagi sonining va haqiqiy sonining muvofiqligi yuzasidan monitoring o'tkazish; 7) soliq tekshiruvlari; 8) mavzuli ekspress-o'rganish; 9) fiskal xotirali nazorat-kassa mashinalarini qo'llash; 10) aksiz to'lanadigan ayrim turdagi tovarlarni markalash, shuningdek, ayrim korxonalarda moliya inspektori lavozimini joriy etish; 11) davlat daromadiga qaratilgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan pul mablag'lari davlat daromadiga o'z vaqtida va to'liq tushishini nazorat qilish; 12) boshqa majburiy to'lovlarni undirish vazifasini amalga oshiruvchi davlat organlari va tashkilotlar ustidan nazorat qilish; 13) soliq monitoringi. Mazkur ro'yxatda soliq tekshiruvi alohida soliq nazorati shakli sifatida belgilangan.

Yuqoridagi soliq nazorati shakllari bilan soliq tekshiruvining o'zaro qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq tekshiruvlari soliqlarni undirishda keng usul va vositalar-

dan foydalanadi, xususan, mazkur jarayonda soliq organlari vakolatlari kengroq bo'lib, soliq to'lovchilarning hisobotlari va joyiga chiqqan holda buxgalteriya hujjatlarini o'rganishi, bino va hududlarni ko'zdan kechirishi va zarur hujjatlarni boshqa tashkilotlardan so'rab olishi, bank hisobvaraqlariga inkasso qo'yishi va to'xtatib turishi mumkin. Bundan ko'rinib turibdiki, soliq organlari soliq tekshiruv orqali soliq to'lovchilarning mulk huquqi daxlsizligi va erkin foydalanish huquqiga daxl qilishi mumkin. Bu, o'z navbatida, soliq to'lovchilarning huquq va manfaatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi yoki buzishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, qonunchilik soliq organlarining soliq nazoratini amalga oshirish usul va vositalarini belgilash va kengaytirishda xususiy huquq manfaatlarini hisobga olgan holda ehtiyotkorlik bilan yondashadi.

Amaldagi Soliq kodeksiga ko'ra soliq nazorati shakllari ikkita bo'lib, soliq tekshiruvlari va soliq monitoringi shaklida o'tkaziladi. Ammo mazkur soliq nazorat turlari "nazorat shakli" maqomini yo'qotgan bo'lsa-da, "Sayyor soliq tekshiruvini o'tkazish tartibi to'g'risida"gi nizomda "soliq tadbirlari" sifatida qayd etildi, jumladan, 1) soliq solish obyektlarini aniqlash; 2) xronometraj kuzatuvlarini o'tkazish; 3) nazorat-kassa texnikasi va hisob-kitob terminallari qo'llanishini tekshirish; 4) soliq to'lovchi xodimlarning hisobotdagi va haqiqiy soni muvofiqligi yuzasidan monitoringni amalga oshirish; 5) bozorlar, savdo komplekslari, ularga tutash bo'lgan avtomobil vositalarining to'xtash joylarida soliq qonunchiligiga rioya etilishini tekshirish; 6) savdo va xizmat ko'rsatish qoidalariga rioya etilishini tekshirish; 7) soliq to'lovchidan asosiy vositalar, tovar-moddiy boyliklar, pul mablag'lari va hisob-kitoblarni soliq to'lovchi (soliq agentlari) tomonidan xatlovdan o'tkazishni talab qilish kabi soliq tadbirlari belgilandi. Soddaroq aytganda, Soliq kodeksi bilan

belgilangan "soliq nazorati shakllari" qisqarib, qonunosti hujjat bilan "soliq tadbirlari" shaklida qayd etildi.

2007-yildagi Soliq kodeksining 85-moddasida soliq tekshiruv tushunchasi davlat soliq xizmati organlari tomonidan, shuningdek, prokuratura organlari tomonidan amalga oshiriladigan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarining bajarilishini tekshirish deb belgilangan edi.

Amaldagi Soliq kodeksining 137-moddasida soliq tekshiruvlari soliq to'lovchilar, yig'implarni to'lovchilar va soliq agentlari tomonidan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazorat qilish maqsadida o'tkazilishi qayd etilgan.

Bizning fikrimizcha, mazkur normalar soliq tekshiruv tushunchasini to'liq ochib bermagan. Shu nuqtayi nazardan, soliq tekshiruv tushunchasini ishlab chiqish va unda soliq nazoratining asosiy elementlarini aks ettirish lozim deb hisoblaymiz.

Soliq to'lovchilarning huquqbuzarliklari natijasida to'lanmagan, noto'g'ri hisoblangan yoki yashirilgan soliqlar kameral tekshiruv orqali aniqlanadi. Xususan, O'zbekistonda statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2017-yilda 292,5 mingta tadbirkorlik subyektlarida kameral nazorat o'tkazilgan bo'lsa, shundan 173,2 mingtasida kamchiliklar aniqlangan, 2018-yilda esa 269,1 mingta subyektdan 166,1 mingtasida, 2019-yilda 213,6 mingta subyektdan 157,3 mingtasida, 2020 (9 oyda) 79,5 mingtadan 50,1 mingta tadbirkorlik subyektlarida kamchiliklar aniqlangan (1-jadval). Bundan tashqari, 2019-yilda 2 628 ta mavzuli ekspress-o'rganish o'tkazilgan, 4 522 ta hujjatli tekshiruv (likvidatsiya va jinoyat ishlari bo'yicha) o'tkazilgan. Ko'rib turganimizdek, yillar bo'yicha kameral tekshiruvlar sonining oshib borishi xatoliklarni ko'proq aniqlash va qo'shimcha pul mablag'larini budjetga undirish imkonini bermogda.

1-jadval

Kameral nazorat o'tkazish natijasida budjet va budjetdan tashqari mablag'larning tushumi (Davlat soliq qo'mitasining ma'lumotlari asosida tayyorlandi) (mlrd so'mda)

Ko'rsatkichlar	Yillar										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 9 oy
Umumiy undirilgan summa	216,4	366,5	395,9	496,0	739,0	536,3	693,2	701,9	1 034,4	4 477,1	4 017,1
Budjetga	176,0	293,2	296,0	319,0	488,8	321,8	416,3	652,1	965,5	4 391,2	3 383,6
Budjetdan tashqari mablag'lar-ga	40,4	73,3	99,9	178,0	250,2	214,5	276,9	49,8	68,9	85,9	633,5
Tartibni buzgan xo'jalik yurituvchi subyektlar soni	42,9	59,6	65,4	107,1	84,3	124,6	166,5	173,2	166,1	157,3	50,1

Tadqiqot natijalari tahlili

Soliq tekshiruvi tushunchasi bo'yicha huquqshunos olimlar o'rtasida turli bahs-munozaralar mavjud. Masalan, bir guruh olimlar soliq tekshiruvi tushunchasini soliq nazorati shakli sifatida tahlil qilishadi. Xususan, F. Mirzayev [5, 10-b.], L. Kofler, Y. Kashirina [6, 164-b.], Z. Gasiyeva, V. Kaytmazov [7, 239-b.], G. Nesterov, N. Poponov va A. Terzidilarning [8, 38-b.] fikricha, soliq tekshiruvi budjetga soliqlar va majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi va o'z vaqtida to'liq to'lanishiga qaratilgan soliq organining nazorat harakati hisoblanadi.

Yuqoridagi olimlarning fikrlariga to'liq qo'shilgan holda, soliq va yig'implarning davlat budjetiga undirilishida soliq tekshiruvi soliq nazoratining eng muhim shakli ekanligini ta'kidlash zarur. Farqli ravishda ayrim olimlar soliq tekshiruvini soliq organining asosiy vazifasi sifatida qaraydi. Xususan, A. Xamidov [9, 91-b.] va M. Todorovich [10, 161-b.] soliq tekshiruvini soliq organlarining uchinchi eng muhim funksiyasi hisoblanishini, soliqlarni aniqlash va yig'ish funksiyalarini tekshirish shakli sifatida qayd etishadi.

Yuqoridagi olimlarning fikrlariga qo'shilgan holda soliq tekshiruvi avvalambor soliq organining asosiy funksiyasi ekanligi va soliq tekshiruvlari faqatgina soliq organining vakolatli xodimi tomonidan o'tkazilishiga urg'u beramiz.

Ayrim xorijiy olimlar soliq tekshiruvini faqat soliq to'lovchining soliq majburiyatlari bo'yicha soliq hisobotlarini tekshirishga qaratilgan harakatlar jamlanmasi sifatida ta'kidlashadi [11, 9-b.]. Xususan, David John Hoey [12, 19-b.], Edmund Biber [13, 1-b.], Satoru Araki, Iris Claus [14, 51-b.], T. Kurbatov [15, 72-b.] va A. Tagayevlarning [16, 7-b.] fikricha, soliq tekshiruvi soliq to'lovchining moliyaviy hujjatlar va soliq hisobotlarini tekshirish hisoblanadi [17, 1-b.].

Yuqoridagi olimlarning fikrlariga qo'shilgan holda soliq tekshiruvida soliq to'lovchi tomonidan taqdim etilgan hujjatlarga emas, balki faktik hujjatlari va boshqa organlardan olingan hujjatlar ham tekshirilishini qayd etamiz.

Ba'zi olimlar esa soliq tekshiruvlarini protsessual harakatlar jamlanmasi sifatida tavsiflashadi. Xususan, Appelgren Leif [18, 67-b.], G. Aytxoijina [19, 199-b.], N. Kup-

riyanova, N. Laychenkova [20, 88-b.] va S. Shornikovlarning [21, 15-b.] fikricha, soliq tekshiruvi qonunchilikda belgilangan vakolatlar doirasida soliq organlari tomonidan amalga oshiriladigan, soliq va yig'implarning to'g'ri hisoblanishi va o'z vaqtida to'liq to'lanishini ta'minlovchi, soliq solish sohasida huquqbuzarliklar va ularning sabablarini bartaraf etuvchi, shuningdek, soliq huquqbuzarliklari uchun javobgarlik choralari qo'llashga qaratilgan chora-tadbirlar jamlanmasi hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, soliq tekshiruvlari o'ziga xos tarzda moddiy va protsessual normalar asosida tartibga solinadigan soliq huquqining alohida instituti hisoblanadi.

Bir guruh olimlar esa soliq tekshiruvi mohiyatini ochib berishda uni soliq ma'muriyatchiligining tarkibiy qismi sifatida qayd etishadi. Xususan, N. Ashurova [22, 195-b.], J. Urmonov [23, 38-b.], Y. Kanyazov [24, 21-b.] va Lidija Hauptmanlarning [25, 4-b.] fikriga ko'ra, soliq tekshiruvi soliq ma'muriyatchiligining asosiy shakllaridan biri bo'lib, keng ma'noda vakolatli organning barcha faoliyatini, xususan, soliq hisobini yuritish, soliq tekshiruvi, soliqlar va yig'implarni to'lash bilan bog'liq soliq nazorati obyektlarini qamrab olishi, tor ma'noda vakolatli organlar tomonidan soliq tekshiruvini o'tkazish deb ta'kidlashadi.

Bizning fikrimizcha, yuqoridagi olimlarning fikrlari biroz munozarali hisoblanadi, chunki soliq tekshiruvi keng va tor ma'noda faqat soliq organining ma'muriy organ sifatida tekshiruv munosabatlarida ma'muriy harakatlarni (ma'muriy akt chiqarishi) amalga oshirishi deb hisoblaymiz.

Ayrim olimlar soliq tekshiruvi faqatgina soliqlarni emas, balki yig'implarni ham o'z vaqtida va to'liq to'lanishini nazorat qilishga qaratilganligini ta'kidlashadi. Jumladan, V. Lipskiy [26, 75-b.], V.A. Timoshenko [27, 15-b.] va L. Spirinaning [28, 6-7-b.] fikriga ko'ra, soliq tekshiruvi – vakolatli organ tomonidan soliq solish obyektlarida hamda buxgalteriya hisobotlari va boshqa hujjat-

larda yig'implarni (soliq) to'lash tartibining ishonchliligi va qonuniyligini o'rganish maqsadida qo'llanadigan soliq nazoratining maxsus usullari jamlanmasi hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, soliq tekshiruvi na faqat soliq, balki yig'implarni undirishga ham qaratilgan bo'lib, mazkur mablag'lar davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga undiriladi.

Lekin ayrim olimlar, jumladan, O. Mironova [29, 48-b.], N. Shestakova [30, 18-b.], T. Silvestrova, Y. Sokolova, D. Nazarov [31, 61-b.], Y. Puzireva [32, 8-9-b.], A. Demin [33, 127-b.], Y. Kroxina [34, 162-b.] va M. Sadchikovlar [35, 16-b.] soliq tekshiruvi tushunchasi soliq qonunchiligiga rioya etishni nazorat qilish bo'yicha soliq agenti hamda soliq va yig'im to'lovchilarning hisobot ma'lumotlarini, moliya-xo'jalik faoliyatining faktik holatini taqqoslash yo'li bilan amalga oshiriladigan vakolatli organning protsessual harakatlari jamlanmasi deb hisoblaydilar.

Yuqoridagi olimlarning fikrlariga qo'shilgan holda soliq tekshiruvlari jarayonida kameral tekshiruv orqali soliq hisobotlari va sayyor tekshiruv orqali esa soliq to'lovchining faktik moliya-xo'jalik hujjatlari tekshirishini qayd etamiz.

Soliq tekshiruvlari soliq nazoratining asosiy elementlari, jumladan, tekshiruv subyekti, obyekti, predmeti va mazmuniga [36, 65-b.] ega bo'lishi lozim hisoblanadi. Masalan, soliq tekshiruvlari subyekti – soliq organlari; soliq tekshiruvi obyekti – soliq to'lovchilar; soliq tekshiruvi predmeti – soliqlar va yig'implarning to'g'ri hisoblanganligi va o'z vaqtida to'liq to'langanlik holati; soliq tekshiruvlari mazmuni esa taraflarning huquq va majburiyatlari hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, soliq tekshiruvi soliq organlari xodimlari tomonidan soliq to'lovchilarning (soliq agent) soliq va yig'implarni budjetga o'z vaqtida va to'liq to'lashini ta'minlashga qaratilgan soliq nazorati tadbirlari yig'indisi hisoblanadi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti-

ning 2020-yil 30-oktyabrdagi “Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida”gi Farmoniga muvofiq soliq organlari boshqaruv xodimlarining umumiy cheklangan soni 10 512 shtat birlikni tashkil etsa, Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 19-oktabrdagi 611-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarini tadbirkorlik subyekti faoliyatini tekshirish huquqini berish yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risida”gi nizomga muvofiq, mazkur xodimlardan faqatgina soliq tekshiruvlari bo'yicha layoqatni belgilovchi attestatsiyadan o'tgan xodimga 3 yil muddatga tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tekshirishga ruxsat beriladi.

Masalan, Germaniyada soliq organi xodimi soliq tekshiruvi o'tkazish uchun vakolatli bo'lishi uchun 3 yildan kam bo'lmagan ish stajiga ega bo'lishi, malaka imtixonini topshirishi, soliq tekshiruvi bo'yicha 6 oylik o'quv kursida o'qishi lozim bo'ladi [37, 3-b.]. Meksikada soliq organi xodimlaridan soliq tekshiruvi o'tkazish uchun layoqatlilik sertifikatini talab etiladi, Avstraliyada esa soliq riski yuqori bo'lgan sohalarni tekshirish uchun maxsus diplom talab etiladi [38, 55-b.].

Soliq tekshiruvlarining mazmun-mohiyatini ochib berishda, uning maqsadi muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, soliq tekshiruvi soliq qonunchiligiga rioya etilishini doimiy nazorat qilish maqsadida o'tkaziladi. Amaldagi Soliq kodeksining 137-moddasiga ko'ra, soliq tekshiruvlari soliq to'lovchilar, yig'imlarni to'lovchilar va soliq agentlari tomonidan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazorat qilish maqsadida o'tkazilishi belgilangan. Bizning fikrimizcha, yuqoridagi normalar bilan soliq tekshiruvining maqsadi to'liq ochib berilmagan. Chunki soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish soliq organlarining asosiy vazifasi hisoblanadi.

Rossiyada soliq tekshiruvining maqsadi soliq to'lovchilar tomonidan soliq va yig'im

to'g'risidagi qonunchilikka rioya etilishini nazorat qilish hisoblanadi [39, 12-b.]. Malayziyada soliq tekshiruvining maqsadi soliq qonunchiligiga ixtiyoriy amal qilishni rag'batlantirish va o'z-o'zini baholash tizimida soliq qonunchiligiga yuqori darajada rioya qilishni ta'minlash hisoblanadi [40, 25-b.]. Indoneziyada soliq tekshiruvining maqsadi soliq majburiyatlariga rioya qilinishini o'rganish bo'lib, soliq hujjatlarini qonunda ko'rsatilgan muddatda tekshirish hisoblanadi [41, 4-b.].

Bu borada huquqshunos olimlar turli fikrlarni bildirishadi. Xususan, S. Shornikovning fikricha, soliq tekshiruvining maqsadi soliq agenti, soliq va yig'im to'lovchi tomonidan soliq qonunchiligiga rioya etilishi darajasini aniqlash hisoblanadi [42, 15-b.]. Mazkur olimning fikrlarini qo'llab-quvvatlaymiz.

Z. Achmiz soliq nazoratining maqsadi ideal holatda soliq qonunchiligini buzgan shaxslarni javobgarlikka tortishning muqarrarligini ta'minlash kerakligini ta'kidlaydi [43, 6-b.]. Mazkur olim javobgarlikka tortish nuqtayi nazaridan yondashgan.

Biroq M. Chistova va D. Xapchayevalar esa soliq tekshiruvining asosiy maqsadini soliq huquqbuzarliklarining oldini olish, aniqlash, bartaraf etish va profilaktikasi hamda soliq qonunchiligini buzgan shaxslarni javobgarlikka tortish deb hisoblaydilar [44, 206–209-b.].

Mazkur olimlarning fikrlariga to'liq qo'shilib bo'lmaydi, chunki soliq tekshiruvi maqsadi va vazifalari bir-biridan farq qiladi. Maqsad erishilishi lozim bo'lgan masala bo'lsa, vazifa mazkur maqsad uchun amalga oshiriladigan harakatlar jamlanmasi hisoblanadi.

Ba'zi olimlar soliq tekshiruvi maqsadining soliq ma'muriyatchiligi va soliq nazorati maqsadi bilan aynan ekanligini qayd etishadi hamda soliq tekshiruvi maqsadini, jumladan, T. Yefremova soliqlarni (yig'im) ixtiyoriy to'lashga erishish va soliq qonunchiligi qoidabuzarliklari sonini imkon qadar kamaytirish, [45, 46-b.] N. Kozlov esa soliq va yig'im to'g'risidagi qonunchilikka rioya qili-

nishini ta'minlash, [46, 25-b.] A. Telegus esa budjet va budjetdan tashqari jamg'armalarga soliq tushumlarining maksimal tushishini ta'minlash, [47, 12-b.] A. Sviliy-Buklanova esa davlatning soliq xavfsizligiga tahdidlarni aniqlash, oldini olish va zararsizlantirish deb ta'kidlashadi [48, 10-b.].

Bizning fikrimizcha, soliq tekshiruvi maqsadi soliq intizomiga erishish hisoblanadi va o'z navbatida, soliq intizomi tushunchasi soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligi bo'yicha soliq va yig'implarni o'z vaqtida hamda to'liq to'lashini ifodalovchi daraja ekanligini qayd etamiz.

Biroq V. Gudimov soliq tekshiruvi maqsadini soliqlar va yig'implar bo'yicha qonun normalarini buzish va bo'yin tovlashlarni aniqlash, zarur choralarni ko'rish, aybdorlarni javobgarlikka tortish va davlatga yetkazilgan zararni qoplash, bunday harakatlar sodir etilishining oldini olish yoki kamaytirish deb hisoblaydi [49, 11-b.]. Yuqoridagi fikrlardan farqli ravishda I. Batayev [50, 54-b.] va A. Tedeyev [51, 175-b.] soliq tekshiruvining maqsadini soliq to'lovchilar tomonidan soliqlarning to'g'ri hisoblanishi va to'liq o'z vaqtida to'lanishi, shuningdek, soliq hisobotlari va boshqa ma'lumotlarni taqdim etish bo'yicha majburiyatlarning bajarilishini nazorat qilish deb hisoblaydi.

Bizning fikrimizcha, yuqoridagi olimlar soliq tekshiruvi maqsadini nazorat qilish nuqtayi nazaridan ifodalaydi. Aslida soliq tekshiruvi maqsadi soliqlarning to'langanligi to'g'risida ishonchli xulosa chiqarishda ifodalanadi.

Shunga qaramasdan, Arturo Jacobs soliq tekshiruvining asosiy maqsadini soliq to'lovchilarning o'z-o'zini baholash va soliq majburiyatlariga ixtiyoriy rioya qilinishiga erishish hisoblanishini ta'kidlaydi [52, 11-b.].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 22-yanvardagi "Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yilida amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi 5308-son Farmonining 2-bandiga ko'ra, tadbirkorlik subyektlarining moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirishga ikki yil muddatga moratoriy e'lon qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 19-martdagi "Koronavirus pandemiyasi va global inqiroz holatlarining iqtisodiyot tarmoqlariga salbiy ta'sirini yumshatish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5969-sonli Farmoniga muvofiq, 2021-yil 1-yanvarga qadar tadbirkorlik subyektlarining faoliyatini soliq auditidan o'tkazish to'xtatilgan.

2-jadval

**Sayyor soliq tekshiruvlari natijalari tahlili
(Davlat soliq qo'mitasining ma'lumotlari asosida tayyorlandi)**

Ko'rsatkichlar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2018	2019	2020
O'tkazilgan tekshiruvlar soni	20667	19364	19580	19103	18115	16861	18524	-	-	-
Aniqlangan tartib-buzarliklar soni	17296	16868	17634	17194	16541	15407	17065	-	-	-
O'tkazilgan tekshiruvlar samaradorligi (%da)	89.1	93.4	96.0	97.0	96.0	93.2	92.1	-	-	-
Soliq va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha qo'shimcha undirilgan mablag'lar mlrd so'mda	243.8	318.1	381.4	450.8	674.3	708.4	656.8	-	-	-

Xulosalar

Yuqoridagilardan kelib chiqib, soliq tekshiruv tushunchasiga quyidagi mualliflik ta'rifini keltiriladi: *soliq tekshiruv* – soliq organlarining vakolatli xodimi tomonidan soliq to'lovchilarning (soliq agenti) soliq va yig'implarni budjetga o'z vaqtida va to'liq to'lashini ta'minlashga qaratilgan soliq nazorati tadbirlari yig'indisi hisoblanadi.

Shu bilan birga, soliq tekshiruvlarining o'ziga xos quyidagi xususiyatlarini ko'rsatib o'tamiz:

birinchidan, soliq tekshiruv jarayonida bir tomondan davlat organi – soliq organi vakolatli xodimi va ikkinchi tomondan fuqarolik burchini bajaruvchi soliq to'lovchilar (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 63-moddasiga muvofiq, fuqarolar qonun bilan belgilangan soliqlar va yig'implarni to'lashi shart) – yuridik va jismoniy shaxslar ishtirok etadi;

ikkinchidan, soliq tekshiruv soliqlarning budjet tizimiga to'liq va o'z vaqtida tushishiga qaratilgan bo'lib, bu jarayonlar yig'implarni ham qamrab oladi;

uchinchidan, soliq tekshiruv soliq to'lovchilarning soliq hisobotlari va soliqlarni (yig'im) hisoblashga asos bo'luvchi bosh-

qa hujjatlarni ko'zdan kechirishga qaratilgan bo'lib, buxgalteriya va moliya-xo'jalik faoliyatini (O'zbekiston Respublikasining 1998-yil 24-dekabrda "Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasiga ko'ra, moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish (taftish qilish) – soliq qonunchiligiga rioya etilishi us-tidan nazoratni amalga oshirish maqsadida buxgalteriya, moliya, statistika, bank hamda boshqa hujjatlarni o'rganish va taqqoslash hisoblanadi) qamrab oladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, soliq tekshiruv maqsadi tushunchasiga quyidagi mualliflik ta'rifini keltiriladi: *soliq tekshiruvning maqsadi* – soliq to'lovchilar (soliq agenti) tomonidan soliqlar (yig'im) to'g'ri va to'liq to'langanligiga ishonch hosil qilish va soliq intizomiga erishish hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, soliq tekshiruv tushunchasi va uning yuridik tabiati soliq (yig'im) kategoriyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, soliq (yig'im) turlaridagi o'zgarishlar soliq tekshiruvining mazmuniga ta'sir qiladi. Soliq tekshiruv nafaqat soliqlarni, balki yig'implarning to'g'ri hisoblanishi va to'lanishini ham nazorat qiladi.

REFERENCES

1. Hojiyev E.T. Soliq qonunchiligini buzganlik uchun yuridik javobgarlik [Legal liability for violation of tax legislation]. Tashkent, 2006, p. 3.
2. Li A. O'zbekiston Respublikasi moliya huquqi [Financial law of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, TSIL Publ., 2006, p. 215.
3. Xvan L.B. Soliq huquqi [Tax law]. Tashkent, TSIL Publ., 2001, p. 16.
4. Smith A. Bogatstvo narodov: perevod na sovremennyy angliyskiy yazyk [The Wealth of Nations: A Translation into Modern English]. Government Finances: Public Expenditure, Taxation and Borrowing, 2015, book 5, pp. 423–429.
5. Mirzayev F.A. O'zbekistonda soliq yig'iluvchanligi darajasini oshirish yo'llari [Ways to increase the level of tax collection in Uzbekistan]. Tashkent, 2012, p. 10.
6. Kofler L.I., Kashirina Y.P. Nalogovyye proverki: vidi, poryadok provedeniya i oformleniya rezultatov [Tax audits: types, procedure for conducting and registration of results]. *Territory of Science*, Voronezh Economic and Law Institute, 2017, no. 1, p. 164.
7. Gasiyeva Z.P., Kaytmazov V.A. Povisheniye effektivnosti provedeniya nalogovikh proverok [Improving the efficiency of tax audits]. *Bulletin of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation*, 2019, no. 2, p. 239.

8. Nesterov G.G., Poponov N.A., Terzidi A.V. *Nalogovyy kontrol* [Tax control]. Moscow, Eksmo Publ., 2009, p. 38.
9. Xamidov A. *Davlatning moliyaviy faoliyatini huquqiy tartibga solish* [Legal regulation of the financial activity of the state]. Tashkent, 2012, p. 91.
10. Todorovic M., Stankovic I., Ljajic S. Tax audit as a significant factor in suppressing tax evasion. *Economic Themes Serbia*, 2017, vol. 2 (55), pp. 161–178.
11. Strengthening Tax Audit Capabilities: General Principles and Approaches. Organisation for Economic co-operation and development. Information Note. Center for Tax Policy and Administration, 2006, p. 9.
12. Hoey D.J. *Tax Audit Rules and Firm Behaviour*. PhD thesis. The University of Adelaide, 2015, p. 19.
13. Biber E. Revenue Administration, Taxpayer audit – Development of Effective Plans. Technical notes and manuals. *International Monetary Fund. Fiscal Affairs Department*, 2010, April, p. 1.
14. Araki S., Claus I. A Comparative analysis of tax administration in Asia and Pacific. Asian Development Bank, 2014, p. 51.
15. Kurbatov T.Y. *Pravovyye formy i metody nalogovogo kontrolya* [Legal forms and methods of tax control]. Moscow, 2015, p. 72.
16. Tagayev A., Xoshimov F., Ro'ziyev G', Xotamov K. *Soliq nazorati* [Tax control]. Tashkent, Yangi asr avlodi Publ., 2010, p. 7.
17. Risk-based audit selection (RBAS) system. USAID Economic Prosperity Initiative (EPI), 2012, p. 1.
18. Leif A. The effect of Audit Strategy information on tax compliance – an empirical study. *eJournal of Tax Research (ejlTaxR4)*, 2008, vol. 6 (1), p. 67.
19. Aytkhozhina G.S. Genesis nalogovykh proverok [Genesis of tax audits]. Tax policy at the present stage. *Bulletin of Omsk University. Economics Series*, 2012, no. 1, p. 199.
20. Kupriyanova N.A., Laychenkova N.N. *Nalogovoye pravo* [Tax law]. Saratov, Saratov State Socio-economic University, 2010, p. 88.
21. Shornikov S.A. *Teoretiko-pravovyye osnovy osushestvleniya nalogovykh proverok v Rossiyskoy Federatsii* [Theoretical and legal foundations for implementing tax audits in the Russian Federation]. Moscow, 2008, p. 15.
22. Ashurova N.B. *Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish* [Improving the taxation mechanism to ensure sustainable economic growth]. Tashkent, 2018, p. 195.
23. Urmonov J.J. *Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliq mexanizmi vositasida tartibga solishni takomillashtirish masalalari* [Issues of improving the regulation of the activities of business entities through the tax mechanism]. Tashkent, 2018, p. 38.
24. Kanyazov Y.S. *Administrativno-pravovyye problemy osushestvleniya nalogovogo kontrolya v Respublike Uzbekistan* [Administrative and legal problems of tax control in the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, 2005, p. 21.
25. Hauptman L., Horvat M., Korez-Vide R. Improving tax administration's service as a factor of tax compliance: the case of tax audit. *Lex Localis - Journal of Local Self-Government*, 2014, no. 12, p. 4. DOI: 10.4335/12.3.481-501(2014). Available at: <https://www.researchgate.net/publication/276190378>
26. Lipskiy V. Tax control during tax audits. *Legea Si Viata*, 2017, p. 75.
27. Timoshenko V.A., Spirina L.V. *Proverki nalogovykh organov* [Tax inspections]. Moscow, Dashkov Publ., 2009, p. 15.
28. Spirina L.V. *Nalogovyye proverki* [Tax audits]. Moscow, 2007, pp. 6–7.
29. Mironova O.A. *Nalogovoye administrirovaniye* [Tax administration]. Moscow, Omega –L Publ., 2005, p. 48.
30. Shestakova N.N. *Nalogovyye proverki v sisteme nalogovogo kontrolya* [Tax audits in the tax control system]. *Economy - Social, Economic and Humanitarian Journal of Krasnoyarsk State Agrarian University*, 2018, no. 1, p. 18.
31. Silvestrova T.A., Sokolova Y.A., Nazarov D.G. *Nalogovyy kontrol' i otsenka yego effektivnosti* [Tax control and assessment of its effectiveness]. *Bulletin of the Russian University of Cooperation, Economic Sciences*, 2018, no. 1 (31), p. 61.

32. Puzyryova Y.A. Nalogovyye proverki v sisteme nalogovogo kontrolya (pravovoy i organizatsionnyy aspekty) [Tax audits in the tax control system (legal and organizational aspects)]. Moscow, 2009, pp. 8–9.
33. Demin A.V. Nalogovoye pravo Rossii [Tax law of Russia]. Moscow, Yurlitinform Publ., 2006, p. 127.
34. Krokhnina Y.A. Nalogovoye pravo [Tax law]. Moscow, Yurait Publ., 2016, p. 162.
35. Sadchikov M.N. Kameralnyye i vyyezdnyye nalogovyye proverki kak forma nalogovogo kontrolya [Office and on-site tax audits as a form of tax control]. Saratov, 2010, p. 16.
36. Saydullayev D.D. Suschnost' nalogovogo kontrolya i osnovnyye printsipy yego osuschestvleniya [The essence of tax control and the basic principles of its implementation]. *Journal of Economy and Business*, 2018, vol. 11-2, p. 65.
37. Die Allgemeine Verwaltungsvorschrift für die Betriebsprüfung. 2000, p. 3. Available at: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Steuern/Weitere_Steuerthemen/Betriebspruefung/Pruefungsordnung/betriebspruefungsordnung-2000.html
38. Strengthening Tax Audit Capabilities: General Principles and Approaches. Forum on Tax Administration's Compliance Sub-group. Organisation for economic co-operation and development. 2006, p. 55.
39. Tax Code of the Russian Federation (Part One), dated 1998, July 31, No. 146-FZ (as amended on July 20, 2020). Available at: <https://legalacts.ru/kodeks/NK-RF-chast-1/-S.12>
40. Inland Revenue Board Malaysia. Tax audit framework. P. 25. Available at: http://phl.hasil.gov.my/pdf/pdfam/tax_audit_framework_2015.pdf
41. Anthonius M.N.A. Analysis of Taxpayers' Non-compliance Factors Based on the Results of the Tax Audit and the Opinion of the Tax Auditor in Indonesia. *Proceedings of the ICEMAB*, Medan, Indonesia, 2018, October 8–9, p. 4. Available at: <https://eudl.eu/pdf/10.4108/eai.8-10-2018.2288712>
42. Shornikov S.A. Teoretiko-pravovyye osnovy osuschestvleniya nalogovykh proverok v Rossiyskoy Federatsii [Theoretical and legal foundations for implementing tax audits in the Russian Federation]. Moscow, 2008, p. 15.
43. Achmiz Z.M. Nalogovyye proverki i ikh sovershenstvovaniye [Tax audits and their improvement]. *Alley of Science*, 2018, no. 1 (17), p. 6.
44. Chistova M.V., Khapchayeva D.R. Kameralnyye nalogovyye proverki v sisteme nalogovogo kontrolya [Chamber tax audits in the tax control system]. Strategy of social and economic development of society: management, legal and economic aspects: *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference*, Southwestern State University, Kursk, Russia, 2018, pp. 206–209.
45. Yefremova T.A. Razvitiye nalogovogo administrirovaniya v Rossii: teoriya, metodologiya, praktika [Development of tax administration in Russia: theory, methodology, practice]. Saransk, 2017, p. 46.
46. Kozlov N.A. Zashchita prav nalogoplatetschika v khode nalogovogo kontrolya [Protection of taxpayer rights during tax audit]. Moscow, 2019, p. 25.
47. Telegus A.V. Nalogovyy kontrol' pri nalogooblozhenii fizicheskikh lits na osnove podkhoda «ob'yekt kontrolya – nalogoplatetschik» [Tax control in taxation of individuals is based on the approach “object of control – taxpayer”]. Nizhny Novgorod, 2009, p. 12.
48. Sviliy-Buklanova A.A. Nalogovyy kontrol' v sisteme obespecheniya nalogovoy bezopasnosti gosudarstva [Tax control in the system of ensuring tax security of the state]. Nizhny Novgorod, 2011, p. 10.
49. Gudimov V.I. Nalogovyy kontrol': protsessual'no-pravovaya kharakteristika [Tax control: procedural and legal characteristics]. Voronezh, 2005, p. 11.
50. Batayev I.T. Servisnaya i kontrol'naya funktsiya nalogovogo administrirovaniya v sisteme tsifrovogo vzaimodeystviya gosudarstva i ekonomicheskikh sub'yektov [Service and control functions of tax administration in the system of digital interaction between the state and economic entities]. Grozny, 2020, p. 54.
51. Tedeyev A.A. Nalogovoye pravo Rossii [Tax law of Russia]. Moscow, Yurayt Publ., 2019, p. 175.
52. Jacobs A. Detailed Guidelines for Improved Tax Administration in Latin America and the Caribbean. *USAID'S Leadership in Public Financial Management*, 2013, April, p. 11.